

УДК 321.01:578.834 Covid-19
DOI <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.14>

Н. М. Хома
orcid.org/0000-0002-2507-5741
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Соціальна держава нині перебуває на етапі затяжної кризи, яка наростає уже понад півстоліття (від 1970-х років). Цей політико-правовий інститут стикається зі щораз більшою кількістю викликів. Вони зумовлені як посиленням міжнародної взаємозалежності й збільшенням гостроти глобальних проблем людства, так і широким спектром причин на національному рівні (безпекові, екологічні, демографічні, економічні та ін.).

Одним із нещодавніх чинників, який вплинув на стійкість інституту соціальної держави, була пандемія вірусу SARS-CoV-2 (Covid-19). Пандемія стала критичним моментом у розвитку соціальної держави. Особливо чітко проявилася її важливість для економіки, здоров'я та добробуту громадян, а також безпеки, особливо для найбільш уразливих груп населення (Ottmann & Noble, 2024). Однак більшість нинішніх моделей соціальних держав, як дорогих та громіздких систем, виявилися погано адаптованими до несподіваного виклику такого масштабу. Відтак вкотре актуалізувалася потреба побудови більш спроможних моделей соціальної держави. Зберігається завдання осучаснення політико-правового дизайну соціальної держави, корекції траєкторії її розвитку в умовах висхідної динаміки різноманітних викликів і ризиків.

Актуальність теми зміни інституту соціальної держави під впливом пандемії коронавірусу зумовлена потребою оцінити зміни, які відбулися з інститутом соціальної держави у відповідь на пандемію, а також його здатності реагувати на кризові ситуації глобального масштабу. За ситуації появи щораз більшої кількості ризиків та викликів, потребує з'ясування, яка модель інституту соціальної держави є максимально життєздатною. Метою дослідження є з'ясування впливу пандемії Covid-19 на соціальну державу та перспективи цього інституту. Поставлено завдання: проаналізувати зміни у архітектурі соціальної держави під впливом пандемії; з'ясувати, наскільки зміни соціальної політики періоду пандемії вплинули на загальну стійкість інституту соціальної держави та його перспективу.

Пандемія коронавірусної хвороби тривала півтора року і від 4 травня 2023 р. рішенням ВООЗ у глобальному масштабі вважається завершеною. Хоч різноманітні ризики для життя та здоров'я населення зберігаються, однак загальна стабілізація ситуації дозволила дослідникам перейти до оцінки впливу цієї надзвичайної ситуації на різні аспекти життєдіяльності суспільства та держави. Зокрема актуалізувалося й питання оцінки ролі соціальної держави під час пандемії, її здатності реагувати на такого масштабу виклики, враховувати уроки такої глобальної проблеми, адаптуватися до щораз більшої кількості викликів та ризиків.

Вітчизняні учені-політологи (Олійник, 2022; Хлівнюк, 2021 та ін.) започаткували у вітчизняному науковому дискурсі обговорення впливу пандемії на інститут соціальної держави. Однак праці згаданих дослідниць стосувалися впливу пандемії на функціонування соціальної держави в період гострої фази Covid-19. Натомість постпандемічна «діагностика» інституту соціальної держави майже не проводилась. У вітчизняному політико-правовому дискурсі не була дана оцінка, як пандемія коронавірусу змінила/змінює інститут соціальної держави. Не з'ясовано, наскільки нововведення у сфері соціальної політики стали стійкими або ж вони стали лише ситуативними реакціями держави на гостру кризу. Натомість більшу увагу цьому питанню уже приділили закордонні учені. Наш аналіз історіографії дослідження показав, що тема зміни конфігурації сучасних моделей соціальної держави під впливом різних чинників нині щораз частіше потрапляє у фокус уваги дослідників. Це засвідчує її гостроту, соціальну затребуваність результатів таких наукових розвідок і потребу їх поглиблення.

Методологія дослідження впливу пандемії коронавірусу на інститут соціальної держави поєднує неоінституціоналізм та компаративний аналіз. Неоінституціоналізм дозволив розкрити зміни, які відбуваються у межах інституту соціальної держави під впливом тих чи інших чинників. Порівняльний аналіз уможливив з'ясування, чи модернізуються різні моделі соціальної держави з огляду на ймовірність щораз нових глобальних викликів, на зразок того, яким був вірус SARS-CoV-2 (Covid-19).

Отже, масштаби коронавірусного інфікування створили величезне навантаження на інфраструктуру соціальних держав. Ця ситуація позначилася на усіх класичних моделях соціальної держави (ліберальній, континентально-європейській (консервативній), соціал-демократичній – за класифікацією Г. Еспінг-Анденсена). Пандемія коронавірусу посилила настрої уразливості, невизначеності в спільнотах навіть у державах з відносно стійким інститутом соціальної держави та надійною системою соціальних гарантій. Соціальна нерівність через пандемію швидко посилила в більшості країн соціальну поляризацію й високий ступінь соціальної депривації людей, а відтак – ерозії довіри до урядів та зростання протестних настроїв. Це створило додаткові репутаційні ризики для інституту соціальної держави. Відтак після початку пандемії держави соціального типу впровадили нові безпрецедентні заходи, які розширили, переглянули окремі аспекти чинної на той час політики соціального захисту. Ці заходи були спрямовані на пом'якшення кризи в системі охорони здоров'я, полегшення соціальних та економічних проблем через локдаун (Berten 2024).

Пандемія коронавірусу стала прикладом того, як різноманітні кризи непропорційно вражають передусім найуразливіші верстви населення (Inglehart & Norris 2016). Вони традиційно найперше є у фокусі уваги інституту соціальної держави. Малозабезпечені категорії населення найбільше відчули наслідки Covid-19 для здоров'я та рівня доходів через неможливість тривало перебувати на самоізоляції, працювати дистанційно, якнайшвидше вакцинуватися і т. ін. Це робило роль інституту соціальної держави значущою передусім для уразливих категорій населення. COVID-криза посилила, найперше, нерівності на ринку праці, а закриття закладів освіти та вимоги до роботи з дому ускладнили поєднання роботи та сімейного життя (Petts, Carlson & Pepin, 2021). Відтак соціальний вплив пандемії відчули й ті, хто мав достатньо стійкі соціальні позиції, а відтак – потребував соціального захисту.

Ця пандемія не лише стала викликом для національних інститутів соціальної держави у більшості країн, а й посилила давню напругу в політиці соціального забезпечення. Мова про узгодження збереження встановлених соціальних виплат з адаптацією соціальної політики до нових ризиків. Відбувся черговий сплеск дискусій щодо того, чи здатна соціальна держава ефективно та оперативно запобігати, мінімізувати зниження життєвих шансів для більшості соціальних груп за кризових обставин. Така проблема набула гостроти через щонайменше дві характеристики інституту соціальної держави: 1) на момент пандемії у більшості країн цей інститут вже тривало перебував у кризі і демонстрував недостатню стійкість до щораз нових викликів; 2) він дуже важко адаптується до кожного нового соціального виклику, не є гнучким.

Пандемія COVID-19 змінила багато процесів, спричинивши ефект доміно в соціальній сфері (Alizadeh *et al.*, 2023, с. 2039). Була переглянута фіскальна політика, збільшено фінансування сфери охорони здоров'я, надавалася адресна підтримка уразливим домогосподарствам, субсидування комунальних послуг, відтерміновано виплати за кредитами, унормовані нові види трудових відносин і т. ін. Отже, додалися нові види виплат, нові соціальні послуги, нові пільги тощо. Але при цьому економіки більшості країн опинилися перед викликом масштабного реформування соціальної сфери, бо економічне зростання під час пандемії у більшості держав зупинилося чи істотно сповільнилось¹. Можливості для збільшення фінансування соціальної сфери були обмежені навіть у державах з достатньо стійким інститутом соціальної держави (як-от у нордичних державах зі соціал-демократичною моделлю). Глобальна рецесія через ризики масового інфікування коронавірусом стала однією з найглибших за останні де-

¹ Кейс Швеції, яка не вводила суворих карантинних обмежень, є радше винятком. Однак навіть за такого підходу до пандемії уникнути падіння ВВП не вдалося в умовах тісної інтеграції шведської економіки у світову. Це падіння було меншим, ніж у інших державах, проте позначилось на наповнюваності бюджету.

сятиліття. Загальне зниження економічної активності одразу позначилося на надходженнях до бюджетів, здатності інституту соціальної держави фінансувати соціальні проекти. При цьому витрати на соціальну сферу навпаки потребували нагального збільшення.

Під час пандемії уряди більш чи менш результативно адаптували свою соціальну політику до поточної ситуації, впроваджували екстрені зміни у законодавство. Це було зумовлено ростом безробіття, незахищеністю самозайнятих працівників, зростанням ризиків інфікування та ізоляції тощо (Sirovátka, Saxonberg & Csudai, 2024, с. 94). Але в більшості соціальних держав під час реагування на пандемію погано враховувалися відмінні наслідки карантинних обмежень для різних професійних груп.

В межах європейських (і не лише) соціальних держав коронавірусна криза вкотре підкреслила недоліки діючих моделей соціальної держави. Під час пандемії класичні моделі соціальної держави були піддані випробуванню, що поставило під сумнів їх соціальну та економічну стійкість. Пандемія показала, як щораз більш нестійкі мережі соціального захисту та нестабільні ринки праці призвели до того, що багато людей стали маргіналізовані (Social Europe, 2020).

У розпал пандемії не було зрозуміло, чи стануть впроваджені новації лише тимчасовою відповіддю на цю кризу (як-от одноразові допомоги), чи, можливо, відбуватимуться довгострокові трансформаційні зміни інституту соціальної держави. Існувала висока ймовірність того, що після завершення пандемії уряди швидко відмовляться від тимчасових заходів і натомість запровадять заходи жорсткої економії, щоб зменшити дефіцит бюджету (Sirovátka, Saxonberg & Csudai, 2024, с. 94).

Відтак не зрозумілою була траєкторія розвитку інституту соціальної держави в цілому, і основних її моделей – зокрема. При цьому посилювалося очікування, що пандемія може стимулювати оновлення та зміцнення соціальної держави. Пандемія позиціювалася як ймовірний поворотний момент для оновлення соціальної держави (Ebbinghaus, Lehner & Naumann, 2022, с. 307). Йшлося передусім про потребу конструювання такої моделі соціальної держави, яка б стала державою соціальних інвестицій. Це зумовлене тим, що класичні моделі соціальної держави досі пріоритетом мають підтримку тих, хто є за межею бідності чи потрапив в інші скрутні умови. Однак така модель соціальної держави не відповідає нинішнім реаліям. Її стійкий консерватизм та бюрократизованість, це наразі не сприяє набуттю нею навичок швидко адаптуватися до нових реалій.

Потреба реформи інституту соціальної держави добре розуміється на найвищому рівні держав та їх союзів. До прикладу, за оцінкою єврокомісара з питань праці та соціальних прав Н. Шміта, «пандемія COVID-19 показала, наскільки важливі ефективні системи соціального захисту та соціального забезпечення для пом'якшення економічного та соціального удару будь-якої кризи. Тепер ми повинні працювати над тим, щоб зробити державу загального добробуту придатною для майбутнього» (European Commission, 2021).

Втім дуже нечітким нині є уявлення про те, яким же вимогам має відповідати ота найбільш відповідна реаліям часу ідеалізована модель соціальної держави. Очевидно, в пріоритеті є готовність до кризових ситуацій, уміння швидко реагувати. Помітно, що розвинені соціальні держави активізували останніми роками реформи, які спрямовані на посилення їх готовності до надзвичайних ситуацій. Тут мова йде не лише про ймовірні пандемії (умовні хвороби X), а й інші проблеми. Безпекові та кліматичні виклики нині є серед найочевидніших, які є у фокусі уваги сучасних держав. Інша справа, що далеко не завжди ініційовані реформи послідовно впроваджуються на практиці та стають ефективною відповіддю.

Не меншою проблемою є й те, що часто популісти для приходу до влади чи після перемоги на виборах спекулюють на темі майбутнього соціальної держави. Популістські радикальні праві партії, до прикладу – у Західній Європі, «майже без винятку змінили свою позицію щодо питань розподілу, відмовившись від своєї попередньої підтримки держави мінімального добробуту на користь вищих соціальних витрат» (Chueri, 2022, с. 383; Rathgeb & Busemeyer, 2022).

Зауважимо, що на наслідки пандемії сильно вплинуло те, яка з класичних моделей соціальної держави функціонувала в тій чи іншій країні. До прикладу, соціальні держави соці-

ал-демократичного типу (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія та Нідерланди) мали порівняно нижчий рівень смертності від Covid-19. Згадані держави є сильними демократіями загального добробуту «з універсалістськими моделями надання медичних послуг, значними державними трансфертами, перерозподільчою політикою добробуту, а також щедрими державними послугами та планами пільг, які вважаються важливими для здоров'я населення, особливо – завдяки зниженню смертності» (Nikolova & Bejan, 2022, с. 712).

Очевидною є необхідність реновації режимів соціального забезпечення. Такі «зміни не можна розглядати окремо від економічної структури та її передумов» (Mok, Ku & Yuda, 2021). Мають бути переосмислені та створені «нові структури у відносинах між трьома основними вимірами трикутника соціального забезпечення, а саме державою, ринком і суспільством» (Mok, Ku & Yuda, 2021). Цьому допомагає цифровізація процесів надання послуг (Ingaldi & Klimecka-Tatar, 2022; Lips & Eppel, 2022), що під час та після пандемії прискорено відбувається у більшості держав.

Низка змін уже відбулася під час пандемії. У різних моделях соціальної держави нововведення істотно відрізнялися. Так, під час пандемії держави з соціал-демократичною (скандинавською) моделлю соціальної держави здебільшого лише розширяли свої існуючі універсалістські та щедрі заходи соціального забезпечення, але практично не запроваджували нові (Greve *et al.*, 2021). Натомість державам з ліберальними моделями соціальної держави довелося впровадити нові інструменти соціальної політики (Béland *et al.*, 2021; Hick & Murphy, 2021). Держави з континентально-європейською моделлю запроваджували нові механізми захисту людей, які долучені до нестандартних форм трудових відносин, як-от фрілансери (Cantillon, Seeleib-Kaiser & Van der Veen, 2021; Moreira *et al.*, 2021).

Отже, під час пандемії уряди ініціювали більш чи менш широкий спектр ініціатив з підтримки громадян. Однак як тільки пандемія пішла на спад програми почали закриватися або узагалі вони були одноразовою формою підтримки. Тобто, багато новацій соціального захисту були ситуативними. Наприклад, заходи, запроваджені багатьма державами під час пандемії, «принципово не покращили формальний доступ до схем соціального захисту для нестандартних працівників і самозайнятих. Особливо у сфері допомоги по безробіттю для цих категорій було запроваджено тимчасові (іноді одноразові), здебільшого фіксовані виплати, які залежать від матеріального становища, таким чином не вдаючись до структурного усунення важливих прогалин у їхніх системах соціального захисту, які виникли ще до пандемії Covid-19» (Spasova *et al.*, 2022). Пандемія викликала активні дебати, деякі зміни щодо соціального захисту осіб, які виконують роботу на непостійній основі, а також самозайнятих, посилила розуміння необхідності усунення прогалин у їхньому захисті, але ці питання і нині у багатьох держав ще не є належно унормовані.

Будь-які кризи наділені потенціалом відкривати «вікно можливостей» для реформування політико-правових інститутів. Водночас ще фундатор теорії соціальної держави Г. Еспінг-Андерсен підкреслював, що режими добробуту вважаються надзвичайно стабільними (Esping-Andersen, 1990). Соціальна держава – складний і доволі консервативний інститут, який складно й повільно змінюється. Проте нині сучасні держави уже стоять перед комплексом викликів, куди окрім пандемій відноситься зростання збройних конфліктів, руйнівні зміни клімату, масштабні міграційні потоки та ін. Щораз нові кризи є неминучими і це вимагає підготовки систем соціального захисту. Від зорієнтованості на пом'якшення поточних проблем має відбутися перехід до зміцнення стійкості суспільства до різних ризиків. При цьому у фокусі уваги соціальної держави мають бути не лише уразливі групи.

Саме посилення стійкості до нових викликів має стати новою метою соціальної держави. Завданням соціальної держави має стати мінімізація різних ризиків. Зокрема, це можна досягти шляхом розвитку людського капіталу. У модернізованих соціальних державах має відбутися перехід від зменшення ризику бідності до політики зменшення уразливості тих чи інших соціальних груп, підвищення здатності справлятися з певними викликами й швидко адаптуватися до них (максимізувати стійкість до викликів). Модернізована соціальна держава має не лише бути готовою постфактум реагувати на якийсь соціальний виклик, а й бути готовою діяти на випередження, перш ніж якась кризова ситуація матиме деструктивний со-

ціальний ефект. Діяти на випередження – таким може бути меседж адаптованих до викликів сьогодення соціальних держав.

Висновки. Період пандемії коронавірусу став одним з найбільш критичних моментів у еволюції інституту соціальної держави. З одного боку, проявилася уся його значущість для охорони здоров'я й добробуту населення, функціонування держав у цілому. З іншого боку – пандемія показала, наскільки важко інституту соціальної держави адаптуватися до нових соціальних викликів, ставати гнучким до нових реалій. Під час пандемії класичні моделі соціальної держави були піддані випробуванню на ефективність, гнучкість, оперативність. Від соціальної держави в умовах пандемії очікувалися ініціативи, спрямовані на підтримку соціальної єдності, організацію життєдіяльності людей в умовах карантинних обмежень.

Однак на практиці у багатьох країнах інституту соціальної держави не вдалося відповідати такому соціальному запиту. Нестійкі мережі соціального захисту та нестабільні ринки праці призвели до того, що багато людей були маргіналізовані, а багато наслідків пандемії зберігаються й після її завершення. Більшість нинішніх моделей соціальних держав, як дорогих та громіздких систем, виявилися погано адаптованими до несподіваного виклику такого масштабу. Стійкий консерватизм та бюрократизованість не сприяли швидкій адаптації різних моделей соціальної держави до умов пандемії. Однак, сучасна ситуація в її глобальному вимірі характеризується раптовістю нових викликів і очевидно, що до них наразі інститут соціальної держави є погано підготовлений.

Після початку пандемії більшість соціальних держав впровадили нові безпрецедентні заходи соціальної політики, які розширили систему соціального захисту. Ці заходи були спрямовані на пом'якшення як кризи охорони здоров'я, так і соціальних та економічних труднощів, спричинених локдауном. Однак більшість запроваджених або розширених політик соціального захисту були одноразовими чи тимчасовими (Leisering, 2021). У більшості держав надалі не відбулося перезавантаження національних соціальних політик, що дозволило б посилити готовність до викликів такого ж масштабу, як пандемія коронавірусу, у майбутньому.

Наразі не можна зробити висновок про те, що відбувся ренесанс соціальної держави як інструмента врегулювання криз. Потребує осучаснення політико-правовий дизайн соціальної держави, корекція траєкторії її розвитку в умовах висхідної динаміки різноманітних викликів та ризиків. А спектр цих викликів постійно змінюється і пандемія коронавірусу буде не останнім і, можливо, не найскладнішим. Це ще й важливо з огляду на безпекові виклики останніх років, під впливом яких багато держав збільшують фінансування не соціальної сфери, а сфери безпеки та оборони.

Нині правильніше ставити питання не про те, чи збережеться в майбутньому інститут соціальної держави, а яким шляхом далі він розвиватиметься, яких характеристик набуде для відповідності сучасним викликам. Перспективу, за нашою оцінкою, матиме така модель соціальної держави, яка забезпечуватиме рівну автономію для всіх у досягненні своїх життєвих цілей у солідарності з іншими. Соціальна держава має позбутися своєї консервативної неквапливості, стати більш гнучкою, набути навичок швидкого реагування на конкретні ситуації. Цьому спрямована допомоги цифрова трансформація процесів функціонування соціальної держави. Мають бути переосмислені та створені нові структури у відносинах між трьома основними вимірами трикутника соціального забезпечення, а саме державою, ринком і суспільством.

Література

- Alizadeh H., Sharifi A., Damanbagh S. *et al.* Impacts of the COVID-19 pandemic on the social sphere and lessons for crisis management: a literature review. *Natural Hazards*. 2023. № 117. P. 2139-2064.
- Béland D., Dinan S., Rocco P., Waddan A. Social policy responses to COVID-19 in Canada and the United States: Explaining policy variations between two liberal welfare state regimes. *Social Policy & Administration*. 2021. № 55 (2). P. 280-294.
- Berten J. 'Building back better'? Adaptive social protection and futures of protracted crisis. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1177/13691481241230856> (дата звернення: 13.03.2024).
- Cantillon B., Seeleib-Kaiser M., Van der Veen R. The COVID-19 crisis and policy responses by continental European welfare states. *Social Policy & Administration*. 2021. № 55 (2). P. 326-338.

- Chueri J. An emerging populist welfare paradigm? How populistradical right-wing parties are reshaping the welfare state. *Scandinavian Political Studies*. 2022. № 45 (4). P. 383-409.
- Ebbinghaus B., Lehner L., Naumann E. Welfare state support during the COVID-19 pandemic: Change and continuity in public attitudes towards social policies in Germany. *European Policy Analysis*. 2022. № 8 (3). P. 297-311.
- Esping-Andersen, G. *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 1990.
- European Commission. Making the social welfare state fit for the future: Commission launches new EU High-Level Group. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10101&furtherNews=yes> (дата звернення: 11.03.2024).
- Greve B., Blomquist P., Hvinden B., van Gerven M. Nordic welfare states – Still standing or changed by the COVID-19 crisis? *Social Policy & Administration*. 2021. № 55 (2). P. 295-311.
- Hick R., Murphy M. P. Common shock, different paths? Comparing social policy responses to COVID-19 in the UK and Ireland. *Social Policy & Administration*. 2021. № 55 (2). P. 312-325.
- Ingaldi M., Klimecka-Tatar D. Digitization of the service provision process-requirements and readiness of the small and medium-sized enterprise sector. *Procedia Computer Science*. 2022. № 200. P. 237-246.
- Inglehart R., Norris P. *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-nots and Cultural Backlash*. HKS Faculty Research Working Paper Series RWP16-026. Cambridge: Harvard Kennedy School, 2016.
- Leisering L. Social protection responses by states and international organisations to the COVID-19 crisis in the global South: Stopgap or new departure? *Global Social Policy*. 2021. № 21 (3). P. 396-420.
- Lips M., Eppel E. Understanding public service provision using digital technologies during COVID-19 lockdowns in New Zealand through a complexity theory lens. *Global Public Policy Government*. 2022. № 24. P. 1-20.
- Mok K. H., Ku Y.W., Yuda T. K. Managing the COVID-19 pandemic crisis and changing welfare regimes. *Journal of Asian Public Policy*. 2021. № 14 (1). P. 1-12.
- Moreira A., Léon M., Coda Moscarola F., Roumpakis A. In the eye of the storm ... again! Social policy responses to COVID-19 in Southern Europe. *Social Policy & Administration*. 2021. № 55 (2). P. 339-357.
- Nikolova K., Bejan R. Welfare States and Covid-19 Responses: Eastern versus Western Democracies. *Comparative Southeast European Studies*. 2022. № 70 (4). P. 686-721.
- Ottmann G., Noble C. *Post-Pandemic Welfare and Social Work: Re-imagining the New Normal*. Abingdon: Routledge, 2024. 254 p.
- Petts R. J., Carlson D. L., Pepin J. R. 'A gendered pandemic: Childcare, homeschooling, and parents' employment during COVID-19'. *Gender, Work & Organization*. 2021. № 28 (S2). P. 515-534.
- Rathgeb P., Busemeyer M. R. How to study the populist radical right and the welfare state? *West European Politics*. 2022. № 45 (1). P. 1-23.
- Sirovátka T., Saxonberg S., Csudai E. Emergency welfare states in action: Social policy adaptations to COVID-19 in the Czechia, Hungary and Slovakia. *Social Policy Administration*. 2024. № 58 (1). P. 93-107.
- Social Europe. The coronavirus crisis and the welfare state. URL: <https://www.socialeurope.eu/focus/the-coronavirus-crisis-and-the-welfare-state> (дата звернення: 10.03.2024).
- Spasova S., Ghailani D., Sabato S., Vanhercke B. *Social protection for atypical workers during the pandemic. Measures, policy debates and trade union involvement in eight member states*. Working Paper 2022.10. Brussels: ETUI, 2022.
- Олійник С. Ю. Вплив пандемії на державну політику соціального забезпечення. *Держава і право*. 2022. № 93. С. 223-233.
- Хлівнюк Т. Відмінності у реагуванні на соціальні наслідки пандемії COVID-19: порівняння класичних моделей соціальної держави. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2021. № 8 (5). P. 59-68.

References

- Alizadeh, H., Sharifi, A., Damanbagh, S. et al. (2023). Impacts of the COVID-19 pandemic on the social sphere and lessons for crisis management: a literature review. *Natural Hazards*, 117, 2139-2064. [in English]
- Béland, D., Dinan, S., Rocco, P. & Waddan, A. (2021). Social policy responses to COVID-19 in Canada and the United States: Explaining policy variations between two liberal welfare state regimes. *Social Policy & Administration*, 55(2), 280-294. [in English]
- Berten, J. (2024). 'Building back better'? Adaptive social protection and futures of protracted crisis. *The British Journal of Politics and International Relations*. Available from: <https://doi.org/10.1177/13691481241230856> [in English]
- Cantillon, B., Seeleib-Kaiser, M. & Van der Veen, R. (2021). The COVID-19 crisis and policy responses by continental European welfare states. *Social Policy & Administration*, 55(2), 326-338. [in English]
- Chueri, J. (2022). An emerging populist welfare paradigm? How populistradical right-wing parties are reshaping the welfare state. *Scandinavian Political Studies*, 45(4), 383-409. [in English]

- Ebbinghaus, B., Lehner, L. & Naumann, E. (2022). Welfare state support during the COVID-19 pandemic: Change and continuity in public attitudes towards social policies in Germany. *European Policy Analysis*, 8(3), 297-311. [in English]
- Esping-Andersen, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press. [in English]
- European Commission (2021). Making the social welfare state fit for the future: Commission launches new EU High-Level Group. Available from: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10101&furtherNews=yes> [in English]
- Greve, B., Blomquist, P., Hvinden, B. & van Gerven, M. (2021). Nordic welfare states – Still standing or changed by the COVID-19 crisis? *Social Policy & Administration*, 55(2), 295-311. [in English]
- Hick, R. & Murphy, M.P. (2021). Common shock, different paths? Comparing social policy responses to COVID-19 in the UK and Ireland. *Social Policy & Administration*, 55(2), 312-325. [in English]
- Ingaldi, M. & Klimecka-Tatar, D. (2022). Digitization of the service provision process-requirements and readiness of the small and medium-sized enterprise sector. *Procedia Computer Science*, 200, 237-246. [in English]
- Inglehart, R. & Norris, P. (2016). *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-nots and Cultural Backlash*. HKS Faculty Research Working Paper Series RWP16-026. Cambridge: Harvard Kennedy School [in English]
- Leisering, L. (2021). Social protection responses by states and international organisations to the COVID-19 crisis in the global South: Stopgap or new departure? *Global Social Policy*, 21(3), 396-420. [in English]
- Lips, M. & Eppel, E. (2022). Understanding public service provision using digital technologies during COVID-19 lockdowns in New Zealand through a complexity theory lens. *Global Public Policy Government*, 24, 1-20. [in English]
- Mok, K.H., Ku, Y.W. & Yuda, T.K. (2021). Managing the COVID-19 pandemic crisis and changing welfare regimes. *Journal of Asian Public Policy*, 14(1), 1-12. [in English]
- Moreira, A., Léon, M., Coda Moscarola, F. & Roumpakis, A. (2021). In the eye of the storm ... again! Social policy responses to COVID-19 in Southern Europe. *Social Policy & Administration*, 55(2), 339-357. [in English]
- Nikolova, K. & Bejan, R. (2022). Welfare States and Covid-19 Responses: Eastern versus Western Democracies. *Comparative Southeast European Studies*, 70(4), 686-721. [in English]
- Ottmann, G. & Noble, C. (2024). *Post-Pandemic Welfare and Social Work: Re-imagining the New Normal*. Abingdon: Routledge. [in English]
- Petts, R.J., Carlson, D.L. & Pepin, J.R. (2021). 'A gendered pandemic: Childcare, homeschooling, and parents' employment during COVID-19'. *Gender, Work & Organization*, 28(S2), 515-534. [in English]
- Rathgeb, P. & Busemeyer, M.R. (2022). How to study the populist radical right and the welfare state? *West European Politics*, 45(1), 1-23. [in English]
- Sirovátka, T., Saxonberg, S. & Csudai, E. (2024). Emergency welfare states in action: Social policy adaptations to COVID-19 in the Czechia, Hungary and Slovakia. *Social Policy Administration*, 58(1), 93-107. [in English]
- Social Europe (2020). The coronavirus crisis and the welfare state. Available from: <https://www.socialeurope.eu/focus/the-coronavirus-crisis-and-the-welfare-state> [in English]
- Spasova, S., Ghailani, D., Sabato, S. & Vanhercke, B. (2022). *Social protection for atypical workers during the pandemic. Measures, policy debates and trade union involvement in eight member states*. Working Paper 2022.10. Brussels: ETUI. [in English]
- Oliinyk, S. (2022). Vplyv pandemii na derzhavnu polityku sotsialnoho zabezpechennia. *Derzhava i pravo*, 93, 223-233. [in Ukrainian]
- Khlivniuk, T. (2021). Vidminnosti u reahuvanni na sotsialni naslidky pandemii COVID-19: porivniannia klasychnykh modelei sotsialnoi derzhavy. *Evropsky politicky a pravni diskurz*, 8(5), 59-68. [in Ukrainian]

Анотація

Хома Н. М. Перспективи соціальної держави: вплив пандемії Covid-19. – Стаття.

Досліджено вплив пандемії Covid-19 на інститут соціальної держави та його перспективи. Проаналізовано зміни у архітектурі соціальної держави, які відбулися під впливом пандемії. З'ясовано, як зміни соціальної політики періоду пандемії вплинули на загальну стійкість соціальної держави. Пандемію схарактеризовано як один з критичних моментів еволюції соціальної держави через її негнучкість, нездатність швидко адаптуватися до нових соціальних викликів. Доведено, що більшість нинішніх моделей соціальних держав, як дорогих та громіздких систем, виявилися погано адаптованими до такого масштабу виклику, яким стала пандемія.

Авторка відзначила, що після початку пандемії більшість соціальних держав впровадили нові безпрецедентні заходи соціальної політики, які розширили систему соціального захисту, але більшість запроваджених або розширених політик соціального захисту були одноразовими чи тимчасовими. У більшості держав надалі не відбулося переавантаження національних соціальних політик, що дозво-

лило б посилити готовність до масштабних соціальних викликів у майбутньому. Підкреслено, що наразі не можна зробити висновок про ренесанс соціальної держави як інструмента врегулювання криз. Відзначена потреба осучаснення політико-правового дизайну соціальної держави.

Зауважено доцільність постановки питання не про те, чи збережеться в майбутньому інститут соціальної держави, а яким шляхом цей інститут розвиватиметься, яких характеристик має набути для відповідності сучасним викликам. Перспективу, за оцінкою авторки статті, матиме така модель соціальної держави, яка забезпечуватиме рівну автономію для всіх у досягненні своїх життєвих цілей у солідарності з іншими. Соціальна держава, на думку авторки статті, має позбутися своєї консервативної неквапливості та набути гнучкості. Цьому спрямована допомоги цифрова трансформація процесів функціонування соціальної держави, а також перегляд відносин у трикутнику «держава – ринок – суспільство».

Ключові слова: соціальна держава, пандемія Covid-19, криза соціальної держави, модернізація соціальної держави, моделі соціальної держави.

Summary

Khoma N. M. Prospects for the welfare state: the impact of the Covid-19 pandemic. – Article.

The influence of the Covid-19 pandemic on the institution of the welfare state and its prospects is examined. The changes in the architecture of the welfare state that occurred under the influence of the pandemic are analysed. It is clarified how changes in social policy during the pandemic affected the overall stability of the welfare state. The pandemic is characterized as one of the critical moments in the evolution of the welfare state due to its inflexibility, and inability to quickly adapt to new social challenges. Most of the current models of welfare states, as expensive and cumbersome systems, are proved to be poorly adapted to the scale of the challenge posed by the pandemic.

The author notes that after the outbreak of the pandemic, most welfare states introduced unprecedented new social policy measures that expanded the social protection system, however, most of the introduced or expanded social protection policies were one-time or temporary. In the majority of states, there was no subsequent reset of national social policies, which would have strengthened readiness for large-scale social challenges in the future. It is emphasized that currently, it is not possible to draw a conclusion about the renaissance of the welfare state as a tool for crisis management. The need to modernize the political and legal design of the social state is highlighted.

It is expedient to raise the question not about whether the institution of the social state will be preserved in the future, but in what way this institution will develop, what characteristics it should acquire in order to meet modern challenges. According to the author of the article, such a model of the welfare state, which will ensure equal autonomy for everyone in achieving their life goals in solidarity with others, will have a perspective. The welfare state, as claimed by the author of the article, should get rid of its conservative slowness and acquire flexibility. This can be achieved through the digital transformation of the social state's functioning processes, as well as the review of relations in the "state – market – society" triangle.

Key words: welfare state, pandemic, crisis of the welfare state, modernization of the welfare state, models of the welfare state.